

Кравчук Олег Вікторович,

заступник директора центру – завідувач
відділу криміналістичних видів досліджень
Хмельницького НДЕКЦ МВС України,
кандидат юридичних наук, доцент;

Копанчук Володимир Олександрович,

доцент кафедри кримінального права
та процесу Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук;

Останчук Марія Олександрівна,

головний судовий експерт Хмельницького
НДЕКЦ МВС України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Проведені в нашій країні реформи спричинили кардинальні зміни у всіх сферах суспільного життя (державному устрої, політиці, економіці, соціальній сфері тощо). Процеси формування нових суспільних і соціально-економічних відносин мали й негативні наслідки. Зокрема, з'явилися осередки міжнаціональної напруженості й збройного протистояння, активізувалися міграційні процеси.

З огляду на це, очевидно є необхідність вживання адекватних заходів з підтримки законності й громадського порядку та забезпечення державної безпеки. Екстенсивний шлях вирішення даної проблеми (зокрема, збільшення чисельності правоохоронних органів) є неефективним, якщо не сказати безвихідним. У цих умовах стає все більш актуальною проблема пошуку нових засобів і методів боротьби зі злочинністю, що дозволяють у значній мірі підвищити продуктивність праці у сфері кримінального судочинства й більш результативно вирішувати завдання розкриття й розслідування злочинів.

Один з найбільш реальних шляхів вирішення таких завдань – це розширення й зміцнення законодавчої бази у кримінальному провадженні, насамперед, за рахунок матеріальних джерел криміналістично-значимої інформації, що, практично, можливо тільки за умови вдосконалення криміналістичного забезпечення діяльності правоохоронних органів. Інакше кажучи, сучасній злочинності необхідно об'єктивно протиставити випереджальний розвиток сучасних методів і засобів криміналістичної техніки й відповідну їхнім можливостям систему організації й правового регулювання використання науково-технічних методів і засобів розкриття й розслідування злочинів для посилення громадського порядку та забезпечення державної безпеки [1, с. 304].

Підвищення ефективності використання криміналістичних засобів і методів можливе тільки за умови системного вирішення взаємозалежних проблем організації, механізмів правового державного управління, науково-технічного й методичного забезпечення цього процесу. При цьому слід мати на увазі, що при збиранні слідів злочинів з використанням криміналістичних засобів і методів з метою розкриття й розслідування злочинів немає «дріб'язків». Будь-який, насамперед матеріальний слід, вилучений на місці події, може виявитися вирішальним для успішного розкриття й розслідування злочину [2, с. 28].

Таким чином, формування правового і організаційного механізмів державного управління у підвищенні якості застосування криміналістичної техніки в розкритті й розслідуванні злочинів являє собою складний діалектичний процес, який протікає під впливом безлічі різних факторів.

Разом з тим, організаційно-правові аспекти застосування криміналістичної техніки, мають стійкий закономірний характер, який виражається в наступних положеннях.

По-перше, потреба суспільства забезпечити свою безпеку, у тому числі від злочинності, об'єктивно визначає пошук більш сучасних, більш досконалих методів і засобів вирішення цієї проблеми. При цьому науково-технічний прогрес відкриває нові можливості у боротьбі зі злочинністю, а його досягнення виступають як джерела основного засобу розвитку криміналістичної техніки.

По-друге, необхідність у застосуванні криміналістичної техніки обумовлює появу відповідних правових і організаційних форм. Вони виявляють активний зворотний вплив на процеси «об'єктивізації й технізації» кримінального судочинства, сповільнюючи, або прискорюючи їх. При цьому основна роль, безумовно належить правовим, найбільшою мірою, кримінально-процесуальним формам управління при застосуванні техніко-криміналістичних методів і засобів у розкритті й розслідуванні злочинів.

По-третє, у своєму розвитку право й організація тісно взаємодіють між собою й взаємо обумовлюють один одного. З одного боку, організаційний механізм державного управління застосування техніко-криміналістичних методів і засобів удосконалюється під впливом змін в державному управлінні і є похідним від останніх, конкретизуючи їх. З іншого боку, організаційний механізм державного управління в силу його динамічності, упорядковує застосування техніко-криміналістичних методів і засобів з питань, що не одержали закріплення в праві й тим самим є основою для вдосконалення законодавства [3, с. 91, 92].

Дія перерахованих закономірностей та механізми державного управління проявляються й на сучасному етапі розвитку кримінального судочинства. Криміналістичні методи й засоби широко використовуються при здійсненні різних слідчих (розшукових) дій.

Їхнє застосування значно підвищує ефективність розкриття й розслідування злочинів. На думку ряду вчених, це одне з найважливіших напрямків розширення й зміцнення доказової бази у кримінальному провадженні.

Що стосується поняття криміналістичної техніки, то воно, як і сам предмет криміналістики, його система, інші методологічно найважливіші поняття й категорії, на різних етапах розвитку цієї науки визначалися по-різному.

Важливо, щоб така техніка відповідала критеріям допустимості в кримінальному процесі, у тому числі була науково обґрунтована, а її застосування не створювало загроз життю й здоров'ю, не принижувало б честі й гідності громадян. Для забезпечення цих умов використання криміналістичної техніки повинне базуватися на спеціально розроблених методиках і тактичних прийомах. Тобто техніка сама по собі, незалежно від джерел її походження, безпредметна без методичного забезпечення її застосування з метою вирішення криміналістичних завдань [4, с. 29].

Слід також дати загальну характеристику організаційно-правового механізму державного управління системою криміналістичного забезпечення, що дозволяє виділити її головні істотні ознаки.

1. Визначальними в даній системі є специфічні цілі й завдання діяльності з розкриття й розслідування злочинів, що дозволяє виділити криміналістичне забезпечення серед інших видів людської діяльності.

2. В основі криміналістичного забезпечення лежать наукові положення багатьох галузей наукового знання, що дозволяє говорити про науково вироблену систему.

3. Інформаційна спрямованість криміналістичного забезпечення дозволяє розглядати його як компонент загальної системи інформаційного забезпечення правоохоронної діяльності, зокрема, спрямованої на розкриття й розслідування злочинів для забезпечення державної безпеки.

4. Разом з тим, криміналістичне забезпечення саме є керуючою системою – системою, спрямованою на врегулювання процесів, пов'язаних із застосуванням криміналістичної техніки й відповідних їй спеціальних пізнань.

У системі організаційно-правового механізму криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинів слід розрізняти:

– по-перше, саме формування такої системи (удосконалення її правової бази, організацію криміналістичної підготовки й діяльності слідчих, дізнавачів, оперативних працівників, детективів, інспекторів-криміналістів та судових експертів, їхнє забезпечення сучасними засобами криміналістичної техніки й науково-методичними рекомендаціями з її застосування);

– по-друге, реалізацію можливостей такої системи в повсякденній практиці розкриття й розслідування злочинів, що забезпечується результатами формування цієї системи, її станом.

Таким чином, практична реалізація можливостей криміналістичного забезпечення припускає системність підходу до формування його організаційно-правового механізму, здійснення цілеспрямованої, планомірної діяльності з забезпечення державної безпеки. У свою чергу, така діяльність не може бути успішною без її відповідного методичного забезпечення, без теоретичних та практичних розробок проблем криміналістичного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Ануфрієв М.І. Службова підготовка працівників органів внутрішніх справ: навч.-метод. посіб. Київ: РВВ МВС України, 2003. 440 с.

2. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I: підруч. Харків: НУВС, 2002. 336 с.

3. Бєсчастний В.М. Механізми державного управління розвитком вищих навчальних закладів системи МВС України: теорія, методологія та практика: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2009. 458 с.

4. Ківалов С.В., Дрьомін В.Н. Кримінологічна політика у сфері боротьби з організованою злочинністю. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2001. № 4. С. 28–33.

Курилін Іван Ростиславович,

доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Атаманчук Володимир Миколайович,
старший слідчий в особливо важливих справах Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ В ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КІБЕРЗЛОЧИННИ

Розслідування кіберзлочинності – це процес розслідування, аналізу та відновлення критично важливих криміналістичних цифрових даних із мереж, що беруть участь у нападі – це може бути Інтернет та (або) локальна мережа – з метою встановлення авторів цифрових злочинів та їхні справжні наміри [2].

Допит при розслідуванні кіберзлочинів можна віднести до одних із найважливіших та найважчих слідчих (розшукових) дій. Така ситуація зумовлена особливостями вчинення кіберзлочинів. До таких можна віднести: спосіб вчинення злочинів; місце вчинення злочину; особу-злочинця, яка володіє спеціальними знаннями; розмір нанесеної шкоди; організованість вчинення кіберзлочинів та інші.